

*До разової спеціалізованої вченої
ради Національного університету
«Одеська юридична академія»*

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Пожара Вадим Георгійовича на дисертацію ЯКОВИХ Євгена Володимировича «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дослідження. Право власності належить до фундаментальних прав людини, що гарантується як Конституцією України, так і міжнародними актами, зокрема, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Однак у межах кримінального провадження реалізація цього права часто зазнає обмежень з боку держави, що зумовлено необхідністю забезпечення ефективного розслідування та судового розгляду. У зв'язку з цим, особливої ваги набуває питання дотримання конвенційних гарантій права власності при застосуванні таких процесуальних заходів, як тимчасове вилучення, арешт майна, передача на відповідальне зберігання, що часто супроводжується порушеннями та зловживаннями.

Національне кримінальне процесуальне законодавство України містить низку прогалин і колізій, які створюють підґрунтя для надмірного та непропорційного втручання в майнові права учасників кримінального провадження. Водночас практика Європейського суду з прав людини свідчить про необхідність надання належних гарантій при обмеженні права власності, зокрема, обов'язковість судового контролю, чіткість процедур, визначеність строків і можливість ефективного оскарження. У цьому контексті зростає потреба в науковому обґрунтуванні та формуванні національного механізму,

здатного забезпечити реалізацію конвенційних стандартів у кримінальному процесі. Саме тому ґрунтовне дослідження механізмів захисту майнових прав осіб у кримінальному провадженні з урахуванням конвенційних вимог має не лише теоретичне, але й практичне значення для вдосконалення правозастосовної практики, зменшення кількості порушень прав людини та підвищення рівня правової захищеності особи в Україні.

Наукова обґрунтованість представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.

Аналіз тексту дисертації та висновків до роботи дає підстави стверджувати, що автором вирішено поставлені перед ним завдання та досягнена мета дослідження, а саме – побудова цілісної концепції конвенційних гарантій захисту права власності під час здійснення кримінального провадження, розробка науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення понять, процедур, пов'язаних із захистом права власності у кримінальному провадженні.

Досягнення мети було би неможливим без використання необхідної методологічної бази. Зокрема, порівняльно-правовий метод використовувався під час характеристики стану наукового розроблення, а також методології дослідження доктринальних питань гарантій захисту права власності в кримінальній процесуальній діяльності (підрозділи 1.1., 1.2.); діалектичний метод дозволив розглянути питання дослідження в комплексі, виявити їх взаємозв'язок та сприяв розумінню предмета дослідження в частині поєднання законодавчих нормативів, наукових праць та практичної процесуальної діяльності суб'єктів кримінального провадження (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.); формально-логічний (догматичний) метод застосовувався для уточнення понятійно-категоріального апарату конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні та виведенні основних способів його реалізації (підрозділ 2.1.); системно-структурний метод був покладений в основу дослідження реалізації конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні, а саме: на досудовому слідстві (при тимчасовому вилученні майна, при арешті майна, при передачі майна на

відповідальне зберігання) та на окремих судових стадіях (на підготовчому провадженні, під час судового розгляду, на етапі виконання судового рішення) (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.); формально-логічний метод використано для здійснення правового аналізу норм чинного законодавства України, що регулюють порядок обмеження майнових прав осіб та їх захисту під час здійснення кримінального провадження (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.), а також під час розроблення власних наукових висновків та пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України, приведення його у відповідність міжнародним конвенційним стандартам захисту прав; соціологічний та статистичний методи дозволили провести аналіз актуальної судової практики, а саме: рішень Верховного Суду (постанови, ухвали), постанов Пленуму Верховного Суду України, ухвал слідчих суддів судів загальної юрисдикції, рішень Європейського суду з прав людини для підтвердження сформульованих науково-теоретичних висновків по суті дисертаційного дослідження (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.).

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.

У дисертаційному дослідженні вперше було сформульовано авторське визначення поняття «конвенційний механізм захисту права власності у кримінальному провадженні» як комплексної системи, що охоплює, з одного боку, національні й міжнародні інституції, органи та організації (інституційна складова), а з іншого — сукупність правових норм, які встановлюють базові гарантії, процедури й інструменти захисту права власності в умовах кримінального провадження (нормативна складова), забезпечуючи реалізацію законних форм, методів і засобів охорони конвенційних прав особи.

Автором запропоновано доповнити ч. 5 ст. 173 КПК України положеннями щодо необхідності визначення в ухвалі слідчого судді, суду про арешт майна строку перебування майна під арештом та порядку звернення прокурора, слідчого за погодженням з прокурором із клопотанням до слідчого судді, суду про продовження строку застосування арешту майна.

Дисертант аргументував пропозицію щодо правової конструкції «передача майна на відповідальне зберігання» на підставі таких критеріїв як об'єкт, підстави та суб'єктний склад і запропонував власне бачення її законодавчої регламентації у КПК України.

Позитивним моментом є також пропозиції автора щодо розширення гарантій оскарження та скасування арешту майна у апеляційному порядку, а також необхідність законодавчої зміни стадії подання та розгляду учасниками кримінального провадження скарг та заперечень, поданих в порядку ч.ч. 2, 3 ст. 303 КПК України та ч. 3 ст. 309 КПК України, з підготовчого провадження на стадію судового розгляду.

Особливо слід відміти наукове обґрунтування автором позиції про необхідність передбачити можливість передавати речові докази на відповідальне зберігання третій особі - професійному зберігачу - у випадку здійснення кримінальних провадження, об'єктом посягання в яких є право власності на таке майно.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Дисертаційне дослідження характеризується продуманим планом та змістом, в основному науково коректними та вичерпними висновками.

Дисертація складається зі вступу, 2 розділів, що включають 5 підрозділів, один з яких містить 6 підпунктів, висновків, списку використаних джерел (228 найменувань на 25 сторінках), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 269 сторінок, із них обсяг основного тексту - 228 сторінок, три додатки розміщені на 15 сторінках.

Аналіз висновків роботи свідчить, що вони є самостійним здобутком автора, повністю кореспондуються із системою поставлених у дослідженні завдань та відображають досягнення мети дисертаційного дослідження. Слід окремо відмітити високий рівень аналітичної роботи із судовими рішеннями, в тому числі з практикою Верховного Суду, Конституційного Суду України та ЄСПЛ, зокрема у справах за участі АРМА та Офісу Генпрокурора.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам і стандартам.

Дисертація написана грамотною мовою, науковий стиль роботи витримано. Здобувач Якових Є.В. на високому рівні продемонстрував свої здібності до наукового пошуку, вміння коректно вести наукову дискусію та аргументувати власну позицію, а також повністю оволодів методологією наукової діяльності. Усі завдання, які ставив перед собою дисертант для досягнення поставленої мети є вирішеними.

Основні положення дисертаційного дослідження відображені у 11 публікаціях, у тому числі у 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що сформульовані у дисертації висновки можуть бути використані в: науково-дослідній роботі - для подальшої розробки теоретико-правових та практичних проблем формування та використання конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні України; правотворчій діяльності - для удосконалення положень КПК України в частині регулювання механізмів захисту права власності особи під час здійснення кримінального провадження; правозастосовній діяльності - для використання слідчими, прокурорами, слідчими суддями та суддями, в їх професійній діяльності під час здійснення кримінального провадження (акт впровадження від 26.03.2025 р.), а також для використання адвокатами, захисниками, представниками у їх професійній діяльності під час здійснення кримінального провадження з метою захисту прав та законних інтересів їх клієнтів, пов'язаних із питаннями повернення тимчасово вилученого майна, скасування арешту майна, передачею майна на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю), відшкодуванням шкоди (компенсацією), завданої вчиненням кримінального правопорушення (акт впровадження від 26.03.2025 р. № 124/0/9-25); навчальному процесі - під час проведення різних видів занять з дисциплін «Кримінальний процес України», «Сучасні проблеми кримінального та кримінального процесуального права України», «Проблеми досудового розслідування», а також спецкурсів, що розробляються в

Національному університеті «Одеська юридична академія» та присвячені питанню захисту права власності як складової частини конвенційного механізму захисту прав у кримінальному провадженні (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 26.05.2025 року).

Відсутність порушень академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні Якових Є.В. текстових запозичень без посилання на першоджерело НЕ виявлено. Академічний текст можна вважати оригінальною авторською розвідкою у важливій для кримінальної процесуальної доктрини та правозастосовної діяльності царині – конвенційних гарантіях захисту права власності у кримінальному провадженні України.

Щодо відсутності реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача та/або його наукового керівника. Я, Пожар Вадим Георгійович підтверджую, що не маю реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача ЯКОВИХ Євгена Володимировича та його наукового керівника Підгородинської Анастасії Вікторівни, та не є їх близькою особою.

Щодо зауважень та питань, що вимагають додаткової аргументації. Аналізуючи дане дисертаційне дослідження, у рецензента виникли наступні питання та зауваження:

1) Так, автор у своїй роботі сформулював багато пропозицій щодо удосконалення гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні. На мою думку, ключовим питанням роботи у цьому аспекті є питання співвідношення публічних і приватних засад у кримінальному провадженні, а саме конкретно до тематики: які потреби досудового розслідування та судового розгляду виправдовують такий ступінь втручання у право особи на недоторканість приватної власності? Потрібно знайти цей баланс між публічними та приватними інтересами для того, щоб, з одного боку, в органів розслідування та суду були ефективні засоби реалізації завдань кримінального провадження, а з іншого боку – був ефективний механізм захисту права власності. Інакше такі пропозиції можуть зашкодити ефективності правосуддя. Можливо автору, з огляду на більш ґрунтовне дослідження проблематики,

вдасться більш точно сформулювати відповідь на це питання при публічному захисті дисертації;

2) Останнім часом аналіз судової практики свідчить про те, що інститут арешту майна часто застосовується не тільки до підозрюваних, обвинувачених, їх родичів, а й взагалі до третіх осіб, які не мають прямого відношення до провадження, що часто супроводжується різного роду зловживаннями цим інститутом. Оскільки цей аспект, на мою думку, є важливим елементом захисту права власності у кримінальному провадженні, у роботі доцільно було б надати глибокий аналіз зловживань інститутом арешту майна яке належить третім особам з урахуванням існуючої практики вітчизняних судів та ЄСПЛ.

3) З точки зору практичної цінності дисертації, на мою думку, доцільно було розглянути можливість або необхідність удосконалення механізму захисту права власності шляхом порівняльного аналізу з правовими системами країн ЄС щодо практики вилучення, арешту, передачі майна — це могло б посилити обґрунтованість висновків та пропозицій автора?

Проте вказані питання мають дискусійний, доповнюючий характер та в цілому не знижують якість виконаної роботи.

Загальний висновок. Таким чином, викладене вище дозволяє вважати, що дисертаційне дослідження **ЯКОВИХ Євгена Володимировича «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України»**, є завершеним самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), а її автор на основі публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю «081 - Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу**

**Національного університету
«Одеська юридична академія»**

Вадим Пожар